

CRNA GORA SE USPJEŠNO ODUPIRE POKUŠAJIMA DESTABILIZACIJE

Ivan Vuković

This paper analyses the most important features of Montenegro's development during the first decade of state independence. It demonstrates that, in terms of state-building, political stability, foreign policy, economic growth, and multi-ethnic harmony, the country has made a considerable progress. In the face of numerous challenges, including institutional weaknesses, predominantly anti-systemic opposition, and the troublesome region, Montenegro has witnessed a steady improvement of the political and socio-economic situation as well as the international reputation. The paper further argues that the most important change that has taken place in Montenegro within the observed period relates to the way Montenegrin people perceive their country. Whereas ten years ago almost half of them questioned its capacity to survive as a separate political entity, Montenegro is nowadays considered by a vast majority of its citizens to have developmental potential sufficient to become one of the most prosperous European states.

Nedavno smo proslavili desetu godišnjicu obnove državne nezavisnosti Crne Gore. Tim povodom, u javnosti su se mogle čuti i pročitati brojne, mahom političkim stavovima „obojene“ ocjene o tome na koji način je naša država iskoristila proteklu deceniju i da li, ukupno gledano, ona danas predstavlja bolje mjesto za život nego što je to bio slučaj prije 21. maja 2006. godine. Polazeći od stava da je u pitanju vještački kreirana dilema, te da

niko elementarno ozbiljan ne može sporiti značajne rezultate koje je, u posmatranom periodu, Crna Gora postigla na planu unutrašnjeg razvoja i međunarodne afirmacije, ovaj rad ima za cilj da podsjeti na najveća dostignuća i ukaže na propuštene šanse s tim u vezi.

Vrijedan jubilej za nama obilježljen je pod motom „Decenija obnove nezavisnosti, hiljadu godina državnosti“. Malo je zemalja u Evropi koje se mogu pohvaliti tako dugom istorijom državotvorne ideje. Međutim, povijesno trajanje naše političke zajednice, pod različitim imenima, vladarskim kućama i društveno-političkim sistemima, prikriva nedostatak značajnijeg institucionalnog nasljeđa. Mjereno nivoom razvoja njene institucionalne strukture, moglo bi se reći da se milenijum stara Crna Gora 2006. godine našla na samom početku svog istorijskog puta. I zato, u godinama nakon referenduma, *institucionalna izgradnja* obnovljene crnogorske države predstavljala je najozbiljniji zadatak sa kojim su se suočili naša politička elita i društvo u cjelini.

„Ništa ne nastaje bez ljudi, ništa ne traje bez institucija“, riječi su Žana Monea, jednog od očeva osnivača Evropske zajednice. Danas, više nego ikada prije, oni koji žele vječnost našoj državi imaju razloga za optimizam. Crna Gora koja je nezavisnost dočekala bez čitavog niza institucija u okviru sistema državne uprave i van njega, te sa prilično skromnom kadrovskom bazom u brojnim oblastima, ostvarila je tokom prethodnih deset godina značajan napredak i, u najvećoj mjeri, stvorila kvalitetne institucionalne pretpostavke za dugoročni razvoj.¹ Vjerovatno najbolji dokaz za takvu tvrdnju predstavljaju uspjesi s kojima Crna Gora savladava izuzetno zahtjevne prepreke na putu integracije u Evropsku uniju.

¹ U tom kontekstu, možemo pomenuti i Fakultet političkih nauka na kome se školuju buduće diplomate, novinari i socijalni radnici, a koji je upravo 2006. godine postao samostalna organizaciona jedinica Univerziteta Crne Gore.

Pa ipak, ukoliko snagu zvaničnih državnih institucija cijenimo prema stepenu poštovanja principa vladavine prava, nije teško zaključiti da je, u tom smislu, pred Crnom Gorom još puno izazova. Štaviše, ono po čemu se, u percepciji svojih građana, današnja Crna Gora možda i najviše razlikuje od nekadašnje socijalističke Jugoslavije, a zbog čega mnogi Crnogorci, i četvrt vijeka nakon njene dezintegracije, s poštovanjem govore o tome da je SFRJ „bila država“, jeste osjećaj prisustva reda i poretka koje su njene institucije garantovale. Nažalost, i pored vrijednih ostvarenja na planu institucionalnog razvoja, u Crnoj Gori je, primjera radi, i dalje moguće da se u zgradi Parlamenta, suprotno zvaničnim procedurama i, zašto ne reći, zdravom razumu, nađu pripadnici rasformiranih paravojnih formacija koje su, ne tako davno, okolo sijale strah i smrt.

U deceniji za nama, Crna Gora je, uprkos brojnim izazovima, uspjela da očuva *političku stabilnost*. Imajući u vidu ukupan društveni ambijent u našoj državi, nesumnjivo je da oni koji su upravljali procesom njenog političkog razvoja zaslužuju priznanje za učinjeno. Podsjećanja radi, neposredno nakon referendumu, suočili smo se sa zahtjevima jednog broja aktera (i dalje prisutnih!) na političkoj sceni Crne Gore za otcjepljenjem i prisajedinjenjem susjednim državama pojedinih djelova njene teritorije. U međuvremenu, antidržavno djelovanje Srpske pravoslavne crkve čiji predstavnici savremenu Crnu Goru doživljavaju kao svojevrsan istorijski incident, poprimilo je aksiomatski karakter. Uz to, najveći dio političkih snaga koje su se protivile obnovi nezavisnosti Crne Gore, i dalje joj ne priznaje pravo da o pravcima političkog razvoja odlučuje u skladu sa sopstvenim interesima, o čemu, između ostalog, svjedoče nasilni protesti protiv priznanja države Kosovo i kontinuirano nastojanje, uključujući i pokušaj vaninstitucionalnog rušenja legitimno izabrane crnogorske vlade, da se onemoguću integracija Crne Gore u Sjevernoatlantski savez. Ako se takvom

odnosu dijela društveno-političke elite prema nacionalnim i državnim interesima dodaju brojni problemi koji opterećuju odnose u regionu, a koji se nužno reflektuju na stanje odnosa u okviru naše etnički i religijski raznorodne društvene zajednice, činjenica da se Crna Gora uspješno odupire pokušajima političke destabilizacije, dodatno dobija na težini.

S druge strane, osim toga što značajan dio opozicije u Crnoj Gori nastupa otvoreno antisistemski, što potvrđuju i česte izjave pojedinih lidera tzv. pro-srpskih partija o tome da je referendum o nezavisnosti pokraden i da bi, ukoliko se za to ukaže prilika, stvari trebalo „vratiti na staro“, politički život u Crnoj Gori obilježava i dugo trajanje jedne političke strukture na vlasti. Kao posljedica toga, gotovo sve sfere društvenog života u našoj državi su u velikoj mjeri politizovane, što čini da, zbog njene veličine ionako skroman društveni kapital ostaje dobrim dijelom imobilisan. Tako, recimo, pored sada već značajnoj broja relativno iskusnih diplomata, među ljudima koji Crnu Goru predstavljaju u svijetu moguće je pronaći i one koji, osim što ne posjeduju bilo kakvo teorijsko znanje i praktične vještine u oblasti vanjskih poslova, ne govore nijedan strani jezik. Istovremeno, bez obzira na deklarativno kritički stav spram takvih i sličnih praksi, i one političke snage koje predstavljaju alternativu vladajućim strankama, jednako često biraju partitokratiju umjesto meritokratije. Negativno samo po sebi, njegovanje takve političke kulture naročito loše utiče na proces emancipacije izrazito kolektivističkih društava kakvo je crnogorsko u kome gotovo da ne postoji liberalna politička tradicija i u kome se, shodno tome, ideje individualne slobode i odgovornosti i dalje dominantno doživljavaju kao „uvezene sa Zapada“.

Najveće uspjehe u postreferendumskom periodu, Crna Gora je, bez sumnje, ostvarila na planu *spoljne politike*. Iako je većina ministarstava koja aktivno učestvuju u procesima integracije u NATO savez i Evropsku uniju formirana tek nakon obnove

nezavisnosti, Crna Gora je uspjela da, u tom smislu, zavrijedi epitet lidera u regionu. Nakon što su joj, krajem prošle godine, i zvanično otvorena vrata NATO saveza, s velikom dozom izvjesnosti možemo očekivati da, do polovine naredne, naša država postane 29. članica najmoćnije vojno-bezbjednosne alijanse na svijetu. Na taj način, pitanja zaštite teritorijalnog integriteta i suvereniteta Crne Gore dobiće najbolji mogući institucionalni odgovor. Uz to, Crna Gora je tokom protekle četiri godine otvorila dvije trećine pregovaračkih poglavlja u procesu pristupanja Evropskoj uniji i, u ovom trenutku, jedina je država-aspirant za članstvo koja s Unijom efektivno pregovara. Zahvaljujući procesu evropske integracije, Crna Gora već ostvaruje brojne koristi, poput vizne liberalizacije, ekspertske pomoći i strukturnih fondova, brojnih programa akademske razmjene namijenjenih studentskoj populaciji, itd. No, najveći benefit za našu državu i društvo od očekivanog ulaska u Sjevernoatlantsku alijansu i Evropsku uniju, odnosi se na stvaranje uslova za postepenu promjenu sistema vrijednosti u pravcu usvajanja onih civilizacijskih normi na kojima počiva zapadni svijet. Konačno, Crna Gora je i jedina zemlja na prostoru Zapadnog Balkana čije odnose sa susjednim državama ne opterećuju otvorena pitanja. I zato, ukoliko bi se nešto moralo prigovoriti učinku državne politike na međunarodnom planu, bio bi to još uvijek nedovoljno iskorišten potencijal za trajno pozicioniranje Crne Gore kao svojevrsnog regionalnog diplomatskog čvorišta.

Godine nezavisnosti donijele su i intenzivan *ekonomski rast i razvoj*. Mjereno visinom BDP-a po glavi stanovnika, stranih direktnih investicija, te prosječne plate i penzije, Crna Gora je za kratko vrijeme uspjela da sustigne i, sada već uveliko prestigne i države u koje su, samo generaciju unazad, Crnogorci masovno odlazili u potrazi za boljim životnim šansama. Više od toga, poštovanje zaslužuje podatak da se, u posljednjem izvještaju Ujedinjenih nacija koji se bavi kvalitetom života u državama-

članicama („Human Development Report 2015“), Crna Gora našla među 50 zemalja koje karakteriše „veoma visok stepen razvoja po mjeri čovjeka“. Drugim riječima, decenija iza nas demantovala je predferendumske tvrdnje pristalica ideje očuvanja državne zajednice sa Srbijom o tome da Crna Gora neće biti u stanju da ekonomski preživi njen eventualni raspad, do te mjere da one, iz današnje perspektive, djeluju gotovo karikaturalno.

Pa ipak, treba konstatovati i to da značajan broj naših građana i dalje u dovoljnoj mjeri ne osjeća benefite pozitivnih ekonomskih trendova koje Crna Gora kontinuirano bilježi. O tome svjedoči i nedopustivo visok procenat mladih koji, nakon svršenih studija, nijesu u mogućnosti na našu pristojan posao. Nasuprot njima, koristeći lična poznanstva i politički trenutak u državi, mnogi uspijevaju da se „snađu“ i, bez obzira na stepen stručne kvalifikacije i motivacije za rad, sebi obezbijede egzistenciju. Primjeri nekompetentnosti i krajnje neodgovornog odnosa prema javnom interesu, kojih, nažalost, nije mali broj, svjedoče o tome na koji način takva kadrovska politika utiče na efikasnost rada državne i lokalnih uprava, te javnih preduzeća, u čijim strukturama pomenuti najčešće završavaju. Time se, među ne malim brojem onih koji nemaju tu vrstu „privilegije“, stvara utisak o društvu nejednakih šansi, što je posebno problematično s obzirom na tradicionalno preovlađujući duh egalitarizma u Crnoj Gori. Upravo iz tog razloga, i pored činjenice da se, mjereno svim relevantnim socio-ekonomskim parametrima, u Crnoj Gori nikada nije živjelo bolje, mnogi i dalje lamentiraju nad „starim dobrim vremenima“, posmatrajući istovremeno proces izgradnje crnogorske državne kuće s manjom ili većom dozom skepse.

Tokom protekle decenije, *multietnički karakter* crnogorske društvene zajednice, njena nedvojbeno najveća vrijednost, doživio je punu političku afirmaciju. Ustav Crne Gore, usvojen

2007. godine, definisao je našu državu kao građansku, uz to garantujući manjinskim narodima zaštitu identiteta, uključujući i pravo na autentičnu političku zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva. Osim toga, u sastavu svih vlada formiranih u posmatranom periodu, našli su se i predstavnici političkih partija koje zastupaju interese manjina, što je značajno doprinijelo političkoj stabilnosti Crne Gore i što bi, bez obzira na ukupnu konstelaciju političkih odnosa, u još većoj mjeri trebalo da bude slučaj i u narednom periodu.

S druge strane, insistiranje na političkoj zaštiti partikularnih nacionalnih interesa, bez osjećaja odgovornosti prema opštem političkom ambijentu u državi, moglo bi, dugoročno, potkopati temelje na kojima počiva njen građanski konstrukt. Bilo kakav oblik političkog zatvaranja u etno-nacionalne okvire, značio bi i definitivna kraj Crne Gore kakvu znamo. Iako ne dominantne, centrifugalne političke tendencije u našoj državi već se jasno uočavaju. Zato je, na nivou političke elite, neophodno pristupiti definisanju nove identitetske politike koja bi, uz punu posvećenost zaštiti i unapređenju multietničkog karaktera našeg društva, afirmisala ideju da je država Crna Gora više od pukog zbira njenih konstitutivnih elemenata, ma kako oni bili definisani.

Na kraju, u kontekstu priče o dometima razvoja naše države tokom prvih deset godina nezavisnosti, neophodno je istaći i nešto o čemu se gotovo i ne govori, a što je, od svega prethodno pomenutog, neuporedivo važnije. U pitanju je način na koji Crnu Goru doživljavaju njeni građani. Sudeći prema rezultatima referenduma, gotovo polovina njih vjerovala je ne tako davno da nezavisna Crna Gora nema perspektivu. Danas, i najžešći politički protivnici partija na vlasti govore o Crnoj Gori kao, potencijalno, jednoj od najprosperitetnijih evropskih zemalja. Osim nepopravljivo zloradih, niko u Crnoj Gori više ne dovodi u pitanje njene razvojne resurse. Umjesto o tome da Crna Gora

nešto ne može, ubjedljiva većina njenih građana danas politički razmišlja o tome da ona može i mora bolje. Decenijama i vjekovima doživljavao kao loša sudbina, život u Crnoj Gori, uprkos i dalje brojnim teškoćama, postaje razlogom za zadovoljstvo njenih građana, što je najbolji dokaz da su 21. maja 2006. godine donijeli ispravnu odluku.